

Mécses az osztrák menekültekért

konferencia a Holokauszt Emlékközpontban az Anschluss 75. évfordulóján

---

PROGRAM

15:00 Köszöntő

A burgenlandi zsidóság az Anschluss előtt

Mag. Harald Strassl történész, az Eisenstadti Egyházi Gimnázium igazgatóhelyettese

A magyar menekültpolitika és az osztrák menekültek – bevezető előadás

Prof. Dr. Szita Szabolcs történész, a Holokauszt Emlékközpont igazgatója

Mécses az osztrák menekültekért – dokumentumfilm premier

Rendező: Tóth-Szöllős András

Adatok és tények az „arizálás” történetéből - előadás

Dr. Botos János történész,
a Holokauszt Emlékközpont igazgatóhelyettese

Az Anschluss rövid története

A nemzetiszocialista gondolatvilágban kezdettől fogva fontos szerepet kapott az Anschluss és a német nemzet egyesítése. A német nemzetiszocialista kormányzat 1937 novemberében kezdte meg az expanziós tervek kidolgozását. 1938. február 4-e után az események felgyorsultak. Franz von Papen adta át Hitler Berchtesgadenbe szóló meghívását Schuschnigg osztrák kancellárnak. Nemzetiszocialista részről azt sugallták, hogy a szélsőjobbnak tett politikai engedmények fejében Hitler eláll az Ausztria-ellenes politikától.

A Hitler-Schuschnigg találkozóra február 12-én, a „sásfészekben" került sor. A Führer megfélemlítéssel kicsikarta, hogy az osztrák kancellár szerződést írjon alá, amely nemcsak a két állam külpolitikájának összehangolását írta elő, de amnesztiát, szabad sajtót és kiterjedt jogokat biztosított az osztrák náciknak. Vezérüket, Arthur Seyss-Inquartot a rendőrséget is ellenőrző belügyminiszterre nevezték ki. A berchtesgadeni szerződés nyomán Hitler tovább követelte a „német néptársak" egyesülését, a véres összetűzések, tömegdemonstrációk radikalizálódtak Ausztriában. Az egyezményből kihátrálni szándékozó Schuschnigg 1938. március 13-ára, vasárnapra népszavazást írt ki a Németországhoz történő csatlakozásról. Ezt Hitler fenyegetésnek értékelte. Az osztrák kormányra két náci minisztere, Seyss-Inquart és Glaise-Horstenau nyomást gyakorolt, ezért a kancellár és Wilhelm Miklas államelnök március 11-én délben elállt a különállást várhatóan fölényesen demonstráló népszavazástól. Hitler ultimátumban követelte Schuschnigg lemondását, náci többségű kormány megalakítását.

A példátlan fenyegetésre Schuschnigg még 11-én este lemondott, majd Miklas hozzájárult Seyss-Inquart kancellári kinevezéséhez. Másnap az osztrák kancellár egyetértő táviratára hivatkozva a **Wehrmacht átlépte a határt**. Maga Hitler is elindult Münchenből, és Linzben

már az üdvözlő szimpatizáns tömeg előtt mondott beszédet. Vasárnap, a népszavazásra eredetileg kijelölt napon, megérkezett Bécsbe. A francia és a brit kormány jegyzékben tiltakozott, a Duce pedig még 11-én jóváhagyta a törvénytelen terjeszkedést. Március 15-én Hitler viszonylag nyugodt körülmények között tarthatta meg Bécsben ünnepi beszédét, amelyben többek között leszögezte – osztrák származására utalva -: „hazám belépett a német népközösségbe.”

Jóllehet az Anschluss ezzel megvalósult, még legitimálni kellett. Április 10-ére Hitler népszavazást rendelt el Ausztriában és Németországban. A szavazásig terjedő időszakot sem töltötték a nemzetiszocialisták tétlenül. Azonnal megkezdték a veszélyesnek tartott politikai, társadalmi erőkkal szembeni leszámolást, háttéralkuk kötését, továbbá az erőszakszervezetek és a közigazgatás kedvükre való átszervezését. Az április 10-i népszavazás eredménye - mindezek után - nem volt meglepő. A Népszövetségnek, a nemzetközi politika szereplőinek pedig lehetőséget adott, hogy erre hivatkozva elfogadja az Anschluss tényét.

A német csapatok bevonulása után megkezdődött Ausztria gleichschaltolása és „visszaállítás” a birodalomba. A Harmadik Birodalom gazdaságilag rendkívül jól járt: a stájer vasércbányák nyersanyaga, a nehézipar, az osztrák fakitermelés, a papíripar jelentősen növelték erejét. Emellett az Osztrák Köztársaság deviza- és aranykészlete is 1937-ban közel kétszer annyi összértéket (343,8 millió márka) tett ki, mint a német. Az osztrák ipar segítette felszívni a német munkanélküliek tízezreit, erősítette az egyesített gazdaságot. Ausztria területét Reichsgau Ostmark-nak, később Alpen- und Donau Reichsgau-nak nevezték el, a közigazgatást átszervezték.

Megindultak a letartóztatások, a politikai, szellemi élet addigi vezetőinek összegyűjtése. Az első százötven személyiséget, köztük Leopold Figl és Alfons Gorbachot április 1-jén az ún. „Prominententransport” keretében Dachauba szállították. Őket továbbiak követték. Elbocsátottak 16 237 osztrák tisztviselőt, közülük 5 963 vezető beosztásban dolgozott. 1939 közepéig eltávolították a tábornokok 55%-át, az ezredesek 40%-át, a főhadnagyig terjedő rendfokozatúak 14%-át.

Megkezdődött a zsidóüldözés. A nürnbergi törvények alapján 168 000 – 181 000-re volt tehető az osztrák zsidóság létszáma. Kényszerkivándorlás, deportálás következett, 65 469 személyt gyilkoltak le. A háború végén, 1945 nyarán az osztrák zsidó közösség létszáma mindössze 5 512 volt. A 42 önálló hitközségből megsemmisült 37 128 vallási célú épületet romboltak le, a 78 zsidó tanintézetet felszámolták. Bécsben 43 zsinagóga a „kristályéjszaka” áldozata lett. Több megkülönböztető intézkedést hoztak a zsidóság ellen: útlevelükbe J-betűt pecsételtek, a nőket Sára, a férfiakat Izrael „kiegészítő név” felvételére kötelezték. A zsidó tulajdonú cégeket 1939 elejére felszámolták, „arizáltak” vagy „arizálás” alá vonták. A nem zsidó állampolgárokból 1938 és 1945 között 2 700 főt végeztek ki, közel 32 000-et koncentrációs táborba, börtönbe zártak. A Gestapo által internáltak száma százezres nagyságrendű volt. A megszállás után nem sokkal Berlinben az SS és a rendőrség vezető funkcionáriusai megalakították a Deutsche Erd- und Steinwerke GmbH-t (DESt). A cég 1938. május 16-án átvette a Linzhez közeli mauthauseni kőfejtőket. Augusztus 8-án megérkezett a **mauthauseni koncentrációs tábor** első háromszáz foglya.

A magyar menekültpolitika és az osztrák menekültek - Prof. Dr. Szita Szabolcs bevezető előadásának összefoglalója

Az előadás a közelmúlt egyik kutatási eredményét mutatja be: miként fogadták Nyugat-Magyarországon a pángermán hódítás ausztriai térnyerését, az ún. Anschluss. A németországi zsidóság üldöztetése addigra már ismert volt, de 1938 március derekától a burgenlandi és a bécsi zsidóság egy részének menekülése magyar földre kétségtelenné tette, hogy megdöbbentő tényről, brutális kiűzésükről, teljes kisémmizésükről van szó. A csehszlovák hatóságok a menekültekkel szemben teljes határárat vezettek be. Emiatt a "senki földjén" Rajkánál kőgáton, erdősarkán, majd hónapokig dunai uszályon vegetáltak a határmenti községekből gyerekestől egy ruhában elzavart osztrák zsidó családok. A magyar határrendészeti szerveket szigorú elbánásra utasították. Mégis, többször az emberiesség győzött, és sok menekültnek megengedték, hogy magyar ismerősöknél, rokonoknál húzza meg magát. Akik nem találtak ilyen befogadásra, a későbbiekben regisztrálásra, internálótáborba kerültek. A családi sorsok innen eltérőek.

Huszonhárom hontalan a határon

A magyar hatóság fokozott gyorsasággal intézi el ügyüket

A trianoni békekötés folytán „Burgenland”-dá lett magyar terület az Anschluss következtében szintén Németországhoz került. Néhány nappal ezelőtt vonultak be e részbe is az S. A.-emberek s Frauenkirchen (volt Boldogasszony) község tíz zsidó családjánál felülvizsgálták az állampolgársági iratokat. Minthogy az iratokat nem találták rendben, elrendelték, hogy az összesen huszonhárom tagból álló tíz család három napon belül hagyja el Német-Ausztria területét. Kétségbeesett hajszára indult meg a szükséges iratokért, de mintán a rövid határidő alatt beszerezhetőek nem voltak, a tíz családot — aggodat, nőket, apró gyerekeket — legszükségesebb holmijukkal teherautókra rakták s Berg községnél cseh területre tették át őket. A cseh határőrök — igazoló írás — utlevél — nélkül nem voltak hajlandók átvenni és csehszlovák területre beengedni a szerencsétlen kiüldözötteket s így a tíz család a német és cseh sorompók közti keskeny sávon tanyázott napokon keresztül a szabad ég alatt. Végre a csehek a magyar—német—osztrák határon levő Horvátjáról szállították őket és magyar területen tették le.

A magyar határrendőrség emberei az elcsigázott, elgyötört hontalanokat a határrendőrség épületében helyezték el ideig-

lenesen, hogy legalább fedél alatt várják be ügyük végleges elintézését.

Felkerestük ebben az ügyben a külföldiek ellenőrző országos központi hatóság vezetőjét, dr. Pásztóy Ámon min. osztálytanácsost, hogy szerencsétlen hit-sorsosaink helyzetéről s ügyük várható elintézéséről érdeklődjünk.

Dr. Pásztóy a következőket mondta az Egyenlőség munkatársának:

— Hivatalos úgyról lévén szó, sajnos, semilyen irányban nem nyilatkozhatom addig, amíg erre engedélyt nem kapok felettes hatóságomtól, a miniszterelnökségtől. Szíveskedjenek tehát az engedélyt beszerezni, amikor készséggel szolgálók részletes felvilágosítással a kért ügyben. Meg kell azonban jegyezni, hogy mire ez az engedély megszerezhető lenne, az ügy már régen elvészette aktualitását.

Dr. Pásztóy fenti nyilatkozatából arra kell következtetnünk, hogy a magyar hatóság fokozott gyorsasággal igyekszik elintézni a Frauenkirchenből átrakott hontalanná vált tíz zsidó család továbbköltözési ügyét, amint ez várható is volt a humanitástól mindig szem előtt tartó magyar csendőrségtől.